

TANTE BERTHA

GERARD GROENEVELD

TANTE BERTHA

De val van een Rotterdamse
verzetsmoeder

Boom – Amsterdam

Foto's omslag: links: detail van foto Tante Bertha (Privéarchief Ans van den Hurk); rechts: Rotterdam, 1940 (ANP / SV-Bilderdienst / Hollandse Hoogte)

Ontwerp omslag en binnenwerk: Mijke Wondergem

Verzorging binnenwerk: Peter Tychon

© 2025 Gerard Groeneveld | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

ISBN 978 90 2446 787 7

NUR 680

www.boom.nl

INHOUD

Vooraf	7
Bertha en Anton	11
De broeder met de zender	17
De manke	31
‘Wie den moed heeft, volg mij!’	47
De weg naar Engeland	57
Zwanenzang voor de Leeuwen-Garde	79
Absoluut veilig	91
De Ploeg Jos	121
Overvallen	133
Normen en waarden verschuiven	149
Een drievoudige liquidatie	157
Barsten in de muur	169
Het onderzoek	181
De arrestatie	195
De processen	203
Dankwoord	213
Noten	214
Bronnen	232
Illustratieverantwoording	235
Personenregister	236

Is eenmaal de maat overschreden
dan bestaat er geen grens meer.
Epictetus

VOORAF

De eerste kennismaking was zo'n acht jaar geleden. Toen dwaalde ik door het Museum '40-'45NU, gevestigd onder de Pieter de Hoochbrug aan de Coolhaven in Rotterdam-West. In de langs de wanden opgestelde glazen vitrines streden de oorlogsmemorabilia om aandacht, voornamelijk door Arie Mast bijeenvergaard. Tientallen jaren verzamelde Mast van alles wat met de oorlog en vooral Rotterdam te maken had. Als eerbetoon aan deze verzamelaar is achter in het museum een aparte ruimte met oorlogsrelikwieën ingericht. Tussen alle daarin uitgestalde voorwerpen viel mijn oog op een ingelijste oorkonde op naam van mevrouw B.M. van der Hof-Kooyman, 'uit erkentelijkheid aangeboden voor bewezen dapperheid aan de moeder van het verzet te Rotterdam'. Het museum bezat ook nog een gedeelte van een plaquette met de tekst 'aangeboden door het verzet aan "Tante Bertha"'. Beide voorwerpen waren gericht aan dezelfde persoon. Verdere uitleg stond er niet bij, maar de vraag wie deze 'Tante Bertha' was bleef wel in mijn hoofd hangen.

Ik besloot haar naam eens te laten vallen tijdens een bezoek aan historicus Hans van der Pauw, auteur van *Guerrilla in Rotterdam* en expert op het gebied van verzet in Rotterdam. Tante Bertha was hem niet onbekend. Hij vertelde haar te kennen als bewoonster van een Kralingsche villa, die in het laatste oorlogsjaar als uitvalsbasis en schuilplaats diende voor een gewelddadige knokploeg in Rotterdam-Oost. Haar naam was besmet geraakt door verraad van Joden, een affaire die destijds in de doofpot was gestopt. Dit klonk als

een fascinerend verhaal waarvan ik wel meer wilde weten. Gezien zijn uitvoerige kennis van het onderwerp leek Hans mij de meest geschikte persoon om daarover te schrijven, maar hij had er weinig trek in. Hij zag tegen het onderzoek op omdat hij verwachtte daar weinig plezier aan te beleven, aangezien er volgens hem veel onverkwikkelijks aan deze tante vastkleefde. Bovendien was hij tijdens zijn speurwerk naar het verzet in Rotterdam bevriend geraakt met enkele oud-knokploegleden die in het laatste oorlogsjaar bij de geschiedenis rond de Rotterdamse verzetsmoeder betrokken waren en hem er in vertrouwen over verteld hadden. Hij voelde zich aan dat vertrouwen gebonden en zag ook in dat hij niet de afstandelijke historicus kon zijn om dit verhaal uit te diepen. We vergaten vervolgens haar geschiedenis, totdat Hans mij in juni 2023 polste of ik zelf geen belangstelling zou hebben om over Tante Bertha te schrijven. Daar had ik wel oren naar, maar ik wilde eerst verkennen of er genoeg bronnen beschikbaar waren waaruit ik het verhaal zou kunnen destilleren. Alle getuigen waren immers overleden en tot dan toe had niemand het oorlogsverleden van Tante Bertha beschreven. Wat er over haar was geschreven, waren krantenartikelen die tijdens haar proces in de landelijke en provinciale pers hadden gestaan. Delpher, het online kranten- en tijdschriftenarchief van de Koninklijke Bibliotheek, bleek wat dat betrof een bijzonder handzame bron. Bij navraag beschikten het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) in het Nationaal Archief (NA) en het NIOD gelukkig over goedgevulde dossiers die met Tante Bertha te maken hadden, zodat ik met deze primaire bronnen maanden vooruit kon. Voor de achtergrond en de kaders kon ik terecht bij uitstekende studies als *Guerrilla in Rotterdam. De paramilitaire verzetsgroepen 1940-1945* uit 1995 van J.L. (Hans) van der Pauw (1995), *Handhaven onder de Nieuwe Orde. De politieke geschiedenis van de Rotterdamse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog* (2008) van Frank van Riet en *Nieuw licht*

op liquidaties. Knokploegen in Rotterdam 1944-1945 van Albert Oosthoek (2015).

Het duurde vervolgens even voordat ik alle relevante personages in beeld had en de puzzelstukjes van het verhaal over Tante Bertha op hun plek vielen. Beetje bij beetje ontvouwde zich een verbijsterend, mij volkomen onbekend verhaal tegen het decor van mijn geboortestad. Alle straten waren mij bekend, de meeste adressen waar de gebeurtenissen zich afspeelden lagen buiten het gebombardeerde stadshart en bestonden nog. Dat maakte het op een wonderlijke manier vertrouwd. Naarmate ik vorderde, werd steeds duidelijker dat de gebruikelijke begrippen over goed en fout hier niet altijd uitkomst boden. Ze liepen soms dwars door elkaar heen. Gelegenheid tot zelfverrijking en machtswel lust bracht menigeen in de verleiding een morele grens over te gaan. Verraad en bedrog waren nooit ver weg, liegen en bedriegen werd voor sommige personages zelfs een tweede natuur. De keuze wie je wel of niet in vertrouwen nam, betekende vaak een kwestie van leven of dood. Een grote verrader, Anton van der Waals, is daarvan een berucht voorbeeld, maar hij was beslist niet de enige. Provocateurs lagen altijd op de loer, op zoek naar een prooi.

Dit werd tijdens de bezetting de wereld waarin Bertha van der Hof-Kooijman zich met haar man en zeven kinderen bevoog. Wie zij was, hoe zij in het verzet verzeild raakte en waarvoor zij zich uiteindelijk voor het gerecht moest verantwoorden, wordt in de volgende hoofdstukken uit de doeken gedaan. Een epiloog laat ik achterwege. Het verhaal spreekt voor zichzelf.

BERTHA EN ANTON

Vergezeld van hun zeven kinderen liepen Bertha van der Hof-Kooijman en haar man Anton op 27 december 1945 vanuit hun huis aan de Mecklenburglaan in Rotterdam richting de Kralingsche sociëteit Eendracht Maakt Macht, gevestigd op de hoek van de Oudedijk en de Waterloostraat. (Dit karakteristieke negentiende-eeuwse pand werd begin jaren zeventig vanwege de metroaanleg vakkundig gesloopt. Slechts een deel van de façade bleef bewaard en siert nu Metrostation Voorschoterlaan.) Het gezin Van der Hof had zich in de beste kleren gestoken. De gelegenheid was er dan ook naar. Moeder Bertha zou worden gehuldigd voor haar verdiensten in het verzet. Bij aankomst was de oude herensociëteit gevuld met een bont gezelschap van oud-verzetsmensen, vrienden en notabelen onder wie ook burgemeester Pieter Oud. Bertha glom van trots. Dit was haar moment, nu stond zij in de schijnwerpers en ze genoot van alle aandacht. Er waren warme woorden, schouderklopjes, er werden herinneringen opgehaald aan de gevaarlijke jaren van de bezetting. Er werd gedronken, gelachen en veel getoast op de ‘moeder van het verzet te Rotterdam’.

Om het eerbetoon kracht bij te zetten, kreeg Bertha een fraai versierde oorkonde aangeboden, aan de zijanten voorzien van tekeningen die het verhaal van verzet en vervolging vertelden, met elkaar verbonden door een streng van prikkeldraad. Linksonder een Jodenster met het woord ‘Polen’ eronder. Daartussen bijna zestig handtekeningen met namen van verzetslieden dan wel sympathisanten. ‘Tante

Bertha!' verzuchtte het blaadje *Strijdt* van de oud-reünistenvereniging der oud-illegalen in het eerste nummer van 12 januari 1946. 'Hoevelen zijn in dat roezemoezige huis aan de Mecklenburglaan 2, met de vele kinderen, te gast geweest? Hoevelen hebben meegepeuzeld van de reeksen broden die de heer v.d. Hof bakte? Hoevele vermoeide lijven rustten op de ontelbare bedden in dit merkwaardige home sweet home? En hoevele illegale strijders vonder er de rust en de activiteit om voort te gaan?'

Het voormalig verzet bood meteen ook een plaquette aan, gemaakt door beeldhouwer Cor van Kralingen (1908-1977), om in de muur van haar woning in te metselen. De kleine, kordate dame liet het zich maar wat graag aanleunen. Zij had immers haar uiterste best gedaan voor het verzet en het vaderland.

Maar was dat wel zo? Rond Tante Bertha zoemden hardnekkige geruchten over verraad van Joodse mensen en diefstal van Joodse goederen. Die bewerkstelligden de eerste barsten in het opgepoetste beeld van een onbaatzuchtige en onverschrokken verzetsstrijdster, wier hart strijdvaardig klopte voor koningin en vaderland. Deze achterklap kwam ook de Politieke Recherche Afdeling (PRA) ter ore en die startte een uitvoerig onderzoek naar de gedragingen van Tante Bertha in oorlogstijd. Op 12 maart 1947, nog geen anderhalf jaar nadat ze triomfantelijk op een voetstuk was geplaatst, werd ze tot haar eigen verbijstering gearresteerd en overgebracht naar de strafgevangenis aan de Noordsingel in Rotterdam. Hoe kon het gebeuren dat de verzetsheldin nu het lot moest delen van politieke delinquenten en collaborateurs in dit huis van bewaring?

Uit een bewaard gebleven psychiatrisch rapport uit 1948 wordt wat meer over haar achtergrond duidelijk.¹ Bertha Margaretha Kooijman werd op 17 juni 1897 geboren te Rotterdam in een gezin met negen kinderen van wie er vijf jong over-

leden. Bertha was van de overgebleven kinderen de op één na jongste. Haar vader Bart Kooijman bestierde een groentehandel en begon later een bakkerij. Haar ouders maakten nogal eens ruzie, waarbij Bertha telkens bemiddelde en zorgde dat ze het weer bijlegden. Bart Kooijman bezat ‘een opstandige natuur’ en was ‘een echte bravouremans, die nogal eens moeilijkheden maakte’. Op haar elfde vertrok hij naar de Verenigde Staten om er een lunchroom te beginnen, zijn vrouw en kinderen achterlatend. Pas twintig jaar later zou hij terugkeren. Bertha moest haar moeder met het huishouden helpen.

Na zes klassen lagere school hield zij daarom het onderwijs voor gezien. Hoewel zij van haar zussen de jongste was, was zij het die thuis steeds de beslissingen nam. Besluiten nemen, knopen doorhakken, dat kon Bertha goed. Van kinds af, zo verklaarde zij aan de psychiater, heeft zij haar eigen wil doorgedreven en later zou dat zo blijven.

Op haar achttiende jaar kreeg zij een baantje als coupeuse, een vak dat zij zichzelf aanleerde. Haar beide zussen werkten eveneens als naaister, haar broer zette de groentehandel voort. Bertha begon bij Adriaan Coumou die samen met zijn zus een kostuumatelier dreef. Beiden bleven ongehuwd en raakten zo op Bertha gesteld dat zij haar regelmatig grote bedragen toestaken. Volgens Bertha zelf was dat tegen het einde van 1945 opgelopen tot wel tienduizend gulden (ongeveer 130.000 euro).² Bij zijn overlijden begin 1947 liet Coumou haar ook nog eens zes panden na. Weinig werkneemsters zullen het haar kunnen nazeggen.

Begin 1923 leerde zij Anton van der Hof kennen, een vierendertigjarige metaalbewerker die al twee mislukte huwelijken achter de rug had.³ Anton was toen hij Bertha ontmoette berooid teruggekeerd uit Nederlands-Indië, waar hij vergeefs had gehoopt een beter bestaan te vinden. Zijn tweede vrouw was er met een juwelier vandoor gegaan en vroeg een scheiding aan. Samen met zijn zoon Joseph moest

Anton weer opnieuw beginnen. Bertha bleek gevoelig voor de ellende waarin hij zich bevond en trok zich zijn lot aan. Niet echt een stevige basis voor een huwelijk, maar ‘uit medelijden kwam liefde’, zoals zij later toegaf. Anton bezat niets. Hij moest door Bertha ‘in de kleren worden gezet’. Veel tijd om elkaar te leren kennen gunde het stel zich niet. Bertha raakte al snel zwanger en op 23 augustus 1923 stond zij met haar Anton voor het altaar. Zes weken later beviel de nieuwbakken bruid in Rotterdam van Bart, hun eerste kind.

Met haar schoonfamilie stond Bertha op gespannen voet. Het boterde niet erg tussen haar en de familieleden van haar echtgenoot, waarbij lamlendigheid en drankzucht een grote rol speelden. Zo beweerde ze tegenover psychiater Berkvens dat haar schoonouders een cafeetje hadden waar illegaal jenever werd gestookt. In haar ogen presteerden de kinderen ook niet veel. Anton was de enige die iets geleerd had. De verhoudingen werden er ook niet beter op toen een van Antons broers lid werd van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB). Bertha vond haar aangetrouwde familie maar een moreel verwerpelijk allegaartje.

De beginjaren van hun huwelijk werden voornamelijk gekenmerkt door hard werken. Anton had verschillende baantjes en Bertha vulde het inkomen aan met naaiwerk. Een andere werkgever bij wie zij voor naaiopdrachten aanklopte, dreef een manufacturenzaak aan de Lange Hilleweg 186. Hij vertelde later dat Bertha hem in 1927 om opdrachten vroeg, omdat haar man in Amerika was en haar met haar inmiddels drie kinderen met weinig middelen had achtergelaten. ‘Met uitsloverij, door op drukke dagen te komen helpen, drong zij zich gaandeweg meer in mijn zaak en aangezien het een filiaal van mij was, waar mijn schoonouders in stonden met een winkeljuffrouw, was het voor mij een geruststelling, iemand als hulp daar te hebben’, schreef haar opdrachtgever van de Lange Hilleweg naderhand aan justitie.⁴

Na ongeveer een halfjaar kwam Anton uit Amerika terug met in zijn kielzog zijn schoonvader Bart Kooijman, die hij op aandringen van Bertha had weten te overtuigen zich weer met zijn vrouw te herenigen. Anton trad als metaalwerker in dienst bij de firma Korpershoek. Zijn talent bleek vooral bij techniek te liggen, van financiële zaken had hij weinig verstand. Dat liet hij graag over aan zijn vrouw die daarin veel bedrever was. Van nature nam zij al snel de zakelijke kanten onder haar hoede, zoals zij dat van huis uit al gewend was. Anton vond het best, als hij zijn technische knobbel maar kon inzetten.

Die kans kwam toen hij via de manufacturenfabrikant aan de Lange Hilleweg het idee uitwerkte om draadkabels te gaan fabriceren. Hij ontwikkelde daarvoor zelf machines en begon in 1934 zijn onderneming onder de naam A. van der Hof, draadkabelfabriek, ofwel Draka. Met wat vallen en opstaan liep het bedrijf na enkele jaren zeer behoorlijk. Op een gegeven moment werkten er zo'n zestien mensen. Met de Hollandsche Draad- en Kabelfabriek (HDK) in Amsterdam had Antons bedrijf vanaf 1938 een vast contract dat 8000 gulden per jaar (ongeveer 213.000 euro) opleverde.⁵ Van zijn vrouw kreeg Anton zakgeld dat kennelijk voldoende was om zijn hobby te bekostigen: het verzamelen van schilderijen. Bertha vertelde haar man nooit hoeveel geld zij bezaten en waaraan dat werd besteed. Anton vond dit ook prima, als hij maar kon kopen wat hij wilde. Het gezin huurde een bescheiden woning aan de Hillevliet 153b in de Bloemhofbuurt van Rotterdam-Zuid. Piet van der Hof, de NSB-broer van Anton, woonde erboven.

De wijk Bloemhof werd gebouwd tussen 1912 en 1930 om de arbeiders uit Zeeland en Noord-Brabant die massaal naar Rotterdam trokken te kunnen huisvesten. De Rotterdamse haven groeide zo hard dat de vraag naar werkkrachten explosief steeg. De woning van de Van der Hofs dateerde uit 1922. Zeker met de zeven kinderen die het gezin in 1941 telde,

zal het veel sociale vaardigheden van de bewoners hebben geveerd om de situatie leefbaar te houden. Met als spil van het gezin moeder Bertha, die als een dompteur zorgde dat alles reilde en zeilde.

De concentratie van al die arbeiders en de vele grote gezinnen zorgden voor een vruchtbare voedingsbodem in Rotterdam-Zuid voor de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) en ook de Communistische Partij van Holland (CPH) kon er op aanhang rekenen. Van Bertha van der Hof is niet bekend dat zij zich actief voor een politieke partij inzette. Wel meende haar buurman Johannes Wallast dat hij zich kon herinneren dat zij tijdens een verkiezingsactie op de Coolsingel met een propagandabord van de CPH demonstreerde.⁶ Dat zij propaganda voor de communisten maakte, vertrouwde zij ook toe aan Bernard Bouwman, met wie zij sinds 1939 in zakelijk contact stond.⁷ Hij kreeg de indruk met ‘normale volksmensen’ van doen te hebben. In hun woning aan de Hillevliet kon hij van enige luxe niets bespeuren. Van enige waarde was een ‘behoorlijke collectie’ schilderijen, stelde Bouwman tijdens een bezoek in de woning vast.

De gebeurtenissen in Duitsland en de inval in Polen op 1 september 1939 wierpen ook een onheilspellende schaduw over Rotterdam-Zuid: Joodse en politieke vluchtelingen zochten er een veilig heenkomen, er werden schuilloopgraven gebouwd en door de algehele mobilisatie waren militairen meer en meer een vertrouwd beeld op straat. Vliegveld Waalhaven kreeg een militaire bestemming, waar een afdeling van het nieuwste type jachtvliegtuig, de Fokker G-1, en luchtafweer werden gestationeerd. Voor wie zijn ogen niet sloot, viel de oorlogsdreiging moeilijk te negeren.

DE BROEDER MET DE ZENDER

Op vrijdag 10 mei 1940 werden de Rotterdammers in alle vroegte ruw uit hun slaap gerukt. Exploderende vliegtuigbommen en het geknal van luchtafweergeschut op vliegveld Waalhaven zorgden ervoor dat de bewoners meteen klaarwakker waren. Al na enkele uren van hevige gevechten moesten de Nederlandse soldaten zich overgeven en trokken Duitse troepen door de straten van Zuid, richting het centrum van de stad. Hier boden de Nederlanders hardnekkig weerstand, maar het duurde niet lang voor de massaal op Waalhaven aangevoerde militairen zich aansloten bij andere Duitse eenheden die met watervliegtuigen op de Nieuwe Maas en de Koningshaven waren afgezet om de bruggen ongeschonden in handen te krijgen. Toen die opzet niet slaagde, werd de Maas, de economisch onmisbare transportader van de stad, vijf lange dagen frontlinie. Tegelijkertijd ontstond er de eigenaardige situatie dat de Rotterdammers op de rechteroever nog op terrasjes in de zon konden zitten, terwijl de bewoners van Zuid zich al bezet wisten door de Duitsers. De burgers op het Noordereiland waren afgesloten van Zuid en bevonden zich tijdens die eerste oorlogsdagen direct in de vuurlinie, blootgesteld aan bombardementen van Nederlandse vliegtuigen en beschietingen uit Nederlandse geweren en kanonnen. Ze konden geen kant op. Het enige wat erop zat, was schuilen.

De weerstand van de Nederlanders was zo hardnekkig dat er vijf dagen van felle gevechten en een verwoestend Duits bombardement van het centrum voor nodig waren om de

havenstad op de knieën te dwingen. De landelijke Nederlandse legerleiding onder generaal Henri Winkelman zag hierna geen andere uitweg dan capitulatie, ook omdat de Duitsers dreigden Utrecht eenzelfde lot te laten ondergaan.

Het gezin Van der Hof zal het allemaal met lede ogen hebben aangezien. Bertha van der Hof was de Duitse invallers zeker niet gunstig gezind. Hoe kon het ook anders? Dagelijks werd ze geconfronteerd met de kaalslag die Duitse bommen in de binnenstad hadden aangericht. Haar eerste stappen richting lijdzaam verzet tegen de bezetters was het plaatsen van goudsbloemen voor de ramen. Iedereen in de straat kon zo zien aan welke kant het gezin Van der Hof stond. Haar adres kreeg al snel de naam 'het huis met de oranje bloemen'.

Haar zakenrelatie Bernard Bouwman was nogal verbaasd dat de Duitsers haar lieten begaan. 'Toen ik mevrouw Van der Hof op het niet-reageren van de Duitsers attent maakte,' herinnerde Bouwman zich, 'vertelde zij mij, dat zij zich van dit gevaar niets aantrok en al reeds een boete van fl. 1000,- had betaald voor dit feit. De oranje bloemen bleven, trots deze boete, nog geruime tijd voor de ramen staan.'¹

Met bloemen protesteren was geen unieke aangelegenheid tijdens de bezetting. Op 29 juni 1940 volgde een massaal bloemenprotest toen Nederlanders over het gehele land met anjers de verjaardag van Prins Bernhard vierden, aansluitend op diens gewoonte om altijd met een witte anjer in zijn knoopsgat te verschijnen. De Duitsers schrokken zo van die reactie, dat het zelfs aan Hitler werd gemeld. De Führer liet het er niet bij zitten en eiste maatregelen.² Zijn rijkscommissaris voor het bezette Nederland, Arthur Seyss-Inquart, liet vervolgens demonstraties op gedenkdagen van het huis van Oranje streng bestraffen en de verkoop van witte anjers en goudsbloemen op die dagen verbieden. De Duitse en de Nederlandse politie kregen opdracht die verordeningen te handhaven.

Bertha was niet van plan zich gedwee naar de bezetter te richten. Naast de bloemenactie maakte ze er geen geheim van dat ze naar de uitzendingen van Radio Oranje luisterde, die sinds eind juli 1940 via de BBC waren gestart. Buurman Wallast en zijn vrouw kwamen regelmatig bij de Van der Hofs meeluisteren.³ Bertha's steunbetuiging aan de Oranjes ging nog verder. Op 24 april 1941 werd haar zevende kind, een dochter, geboren, dat de namen Irene Beatrix Juliana, Bernhardina meekreeg. Wie zou nu nog aan haar vaderlandse gezindheid te twijfelen? Ter gelegenheid van de geboorte liet de familie Van der Hof een advertentie plaatsen in het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 25 april. Dit leverde Bertha een stapel brieven op met zowel complimenten als blijken van afkeuring.

De vernoemingshype met voornamen van de koninklijke familie werd ook door andere Nederlanders aangegrepen als een vorm van opstandigheid. Vanaf 1942 mochten pasgeborenen dan ook niet meer met deze namen worden ingeschreven, net zo min als Franklin (Roosevelt) of Winston (Churchill).⁴ Dat haar verwantschap met de Oranjes nogal haaks stond op haar geflirt met de communisten, zal haar weinig hebben geïnteresseerd. Haar realiteit bestond uit slechts twee partijen: goede vaderlanders tegenover Duitse bezetters en hun Nederlandse handlangers.

Serieuzer werd haar verzet toen Bertha vertrouwelijk raakte met Adriaan van Amerongen, kort voor het uitbreken van de oorlog vaste klant van haar mans kabelfabriek. Als directeur van de NV Radio Centrale in Heemstede kocht Van Amerongen bij Van der Hof regelmatig met lood omwonden kabels die de PTT gebruikte voor het telefonienetwerk en kreeg hij als vanzelfsprekend met diens echtgenote te maken. Na de oorlog verklaarde hij tegenover de politie: 'Mevrouw Van der Hof behandelde het zakelijke gedeelte van het bedrijf. Zij was een zeer gewiekste vrouw en in feite "de baas" en ik had voor mijn bestellingen dan ook alleen met haar te maken.'⁵

Na de Duitse inval bleef het zakelijke contact tussen beiden doorgaan. Van Amerongen was via zijn zaak in contact gekomen met Henk Schoenmaker, marconist en elektromonteur uit Heemstede met een hartstochtelijke belangstelling voor radiozenders en -ontvangers.⁶ Die passie deelde hij met plaatsgenoot Jan Klingen, een rooms-katholieke onderwijzer, die onder de naam 'broeder Jozef' in het Broederhuis Jean Baptiste de la Salle aan de Herenweg woonde.

Broeder Jozef was het middelpunt van een groep illegalen in Heemstede die inlichtingen verzamelden over vliegvelden, aan- en afvoerroutes en andere militair strategische doelen in Zuid-Kennemerland. Die informatie seinde hij door naar Londen. De zendfanaat was een open man, iemand die wel van een grap hield en die gemakkelijk contact maakte, zeker als het over het bouwen van radio's ging.⁷ In het geheim knutselde hij op zijn kamer in het broederhuis aan zijn zenders. Erg voorzichtig was hij kennelijk niet over zijn bezigheden. Hij pochte tegenover zijn leerlingen dat als de Duitsers wisten dat hij stiekem aan zenders bouwde, ze hem zonder pardon tegen de muur zouden zetten. Het duurde niet lang of in heel Heemstede was het een publiek geheim geworden, wat die broeder Jozef allemaal uitspookte.

Bertha van der Hof en Adriaan van Amerongen vonden elkaar naast het zakelijke ook in hun afkeer van de bezetter. In juli 1940 vroeg zij hem of hij kans zag een bericht naar Engeland te krijgen. Hij kreeg van haar een bericht mee dat hij aan broeder Jozef in Heemstede toonde. Samen bespraken ze hoe het naar Engeland gezonden kon worden.⁸

Vanaf die tijd heeft Van Amerongen regelmatig berichten of tekeningen van Bertha van der Hof vanuit Rotterdam naar broeder Jozef in Heemstede overgebracht. 'Mevrouw Van der Hof belde mij meerdere malen, soms wel tweemaal per week, uit Rotterdam op onder de code: "Ik heb nog wat loodkabel voor u" en dan wist ik dat er weer berichten waren die ik moest halen. Als ik bij haar kwam dan werden te hare